

אגעדאנק

על פרשת השבוע

פרשת נצבים וילך תשע"ז

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם (כט, ט)

לא בשמים היא (ל, יב)

מרגלא בפומיה של הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל מפוניבז' משמו של ה"חפץ חיים" זצ"ל:

מסופר במדרש (ריש קהלת רבה) רבי חנינא בן דוסא ראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים, אמר הכל מעלין לירושלים ואני איני מעלה דבר? יצא למדבריה של עירו, וראה שם אבן אחת, ושבבה וסיתתה ומירקה, ביקש לשכור לו פועלים (להעלותה) אמרו תן לנו חמשה סלעים. ולא נמצא בידו דבר. לשעה, זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים, והסכימו להעלותו ואמרו לו "ובלבד שתתן ירך ואצבעך עמנו", נתן ידו ואצבעו עמם (וברגע עפו ופרחו) ונמצאו עומדים בירושלים.

לכאורה, שאל ה"חפץ חיים", תמוה הדבר: מפני מה עיכב הקב"ה עד שחיפש לשכור אנשים, ולא שלח לו המלאכים תיכף בתחילת הענין? ומה פשר התנאי שהעמידו המלאכים לרבי חנינא בן דוסא "ובלבד שתתן ירך ואצבעך עמנו"? אין זאת המשיך "אלא ללמדנו שהאדם מחויב לפעול בכל מצב שהוא, ולעשות מצדו את כל מה שניתן לעשות אפילו אם בדרך הטבע המשימה שלו נראית כבלתי אפשרית, ולא מסתבר כלל שיספיק לבצע מחשבתו רק אז שולח לו הקב"ה עזרתו מקודש בדרך נס. רק אחרי שעשית מצדך את כל מה שיכולים לעשות יבוא הסיוע ממעל".

יסיעתא לדברינו, הוסיף הח"ח, "מוצאים אנו בפרשת נצבים: לא בשמים היא" ובפירש"י "שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמדה" ואיך אמר "היית צריך לעלות" הרי אפילו אם נעשה אלף סולמות לא נגיע לשמים? משמע אם כן, שאנחנו מצדנו חייבים לעשות ממש כל מה שביכולתנו לעשות, אפילו אם ברור מראש שאין בכח עשייתנו להשיג את המטרה, כי אז הקב"ה עוזר לנו מחוץ לדרך הטבע".

"מאוצרותיהם של צדיקים" בשם ספר "הרב מפוניבז'")

ומן הענין לציין בזה למובא בס' "תולדות החפץ חיים" לבנו הג"ר לייב ז"ל, כי החפץ חיים היה נאנח ואומר כי אילו היו יוצאים להילחם נגד מפירי ברית רשעי ישראל שברוסיה בחרב ובחנית כהחשמונאים בשעתם מבלי הבט על היות הלוחמים למען קדשי ישראל המעטים והחלשים ודאי שהיו מנצחים עי"ש. ה' יגמור בעדי.

ויאמר אלהים בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (לא, ב)

היום מלאו ימי ועתותי, מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום (סוטה יג, א).

הגר"ח קנייבסקי (בספר טעמא דקרא) מבאר ע"פ הירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח) "עמלק מכשף הי", מה הי' עושה, היה מעמיד בני אדם ביום גינוסיה שלו (פי' ביום לידתו), לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיה שלו. והיינו שביום לידתו של אדם בריא ותקיף מזלי, לכן קשה שימות באותו יום". וזה רק בסתם בני אדם, שהמיתה עונש להם, אבל צדיקים גמורים, אדרבה, המיתה טובה להם, שהולכין מיד לג"ע, א"כ אדרבה משום דביום לידתו בריא מזולן - לכן קשה ביום לידתו. ע"כ (ועיין בספר חומת אנך להרב החיד"א על קהלת ג, שכבר קדמו ברעיון זה).

ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק (לא, ז)

כתב בספר "משך חכמה" "על דרך צחות, כי גם המלך נצטווה לבלי רום לבבו (לעיל ס"פ יז), ויהושפט מלך יהודה כשהיה רואה ת"ח כו' (מכות כד) מחבקו ומנשקו כו' אבי אבי כו', וזה רק בצנעה, אבל לעיני העם מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול' (כתובות יז), ומצינו שמפני מה נענש שאול? על שמחל על כבודו (יומא כב, ב), וזה מה שאמר לו משה רבינו ליהושע: אם קטן אתה בעיניך, וירא וחרד מפני כל, ונמוך בדעתך לכבד כל אדם, אבל בכל זאת, "לעיני כל ישראל חזק ואמץ", לא תתנהג בענוה ולא תראה להם מורד, רק היה קשה כברזל וגבור כארי נגד העם.

והיה כי תמצאן את רעות רבות וצרות (כא, לא)

בגמרא חגיגה (ה, א) "רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: "והיה כי תמצאן את רעות רבות וצרות" עבד שרבו ממצאי לו רעות וצרות תקנה יש לו?!

בעל ה"קול אריה" ביאר את הפסוק "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכו' כן עינינו אל ד' אלוקינו עד שיחננו", כך: בדרך כלל אם אדון מרים את ידו להכות את עבדו הריהו בורח, אבל אם עבד חכם הוא, הרי הוא נותן את שיניו או את

כתב רש"י (ד"ה והוא יהיה) "למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו".

המפרשים עמדו על שינוי הלשון ברש"י "מאה קללות חסר שתיים", למה לא כתב צ"ח קללות כמו שכתב בהמשך "מ"ט שבתורת כהנים"?

תירץ על זה ה"כתב סופר", שבתוך הקללות הרי כתיב "כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", אם כן יש אכן קללות חסר שתיים ששתיים מהם לא ידועים...

ועוד כתב, בהקדם דברי המדרש על פסוק זה "הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד", שאינא במדרש וכל חלי וכל מכה אשר לא כתוב וכו' זה מיתת צדיקים", וכאן נתבהלו כלל ישראל שאפי' שיהיו צדיקים אולי יענשו בעבור הרשעים, לכן פייסם משה - כדכתב רש"י - ראו כמה עברתם והכעסתם וכו'. וזה כוונת המדרש על פסוק זה, שלפי דברי משה רבינו "הפוך רשעים ואינם - הרשעים יענשו בעצמם במיתתם - "ובית צדיקים יעמוד".

(עפ"י כתב סופר)

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך (כט, יח)

דברים אלו המה מוסר אל האנשים שהם טובים לבריות ורעים לשמים, וכשמוכיחים אותם על עבירות שבין אדם למקום אומרים שדי להם במה שיש להם "לב טוב" לרחם על הבריות, וזה והתברך "בלבבו" היינו בלבו הטוב יתברך במה שיש לו לב רחמן לכן יאמר אף כי בשרירות לבי אלך, ואעשה כל רעה שבעולם בכל זאת שלום יהיה לי, אבל באמת לא יאבה ד' סלוח לו, ויענישו על העבירות ויתן לו שכר על המצות, כי אין מצוה מכבה עבירה וכן להיפך.

(כתב סופר)

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך (כט, יח)

רש"י פירש, "בשרירות" לשון "במראות ליבי", אבל ב"רבינו בחיי" פירש: "ויתכן לפרש בשרירות לבי, בחזק, והוא לשון חז"ל אשרתא דדייני (כתובות כא ע"ב), שהוא קיום בית דין" עי"ש.

לפירושו של "רבינו בחיי", אפשר להוסיף סיפור מן העניין: (מובא ב"עלי ורדים") מספרים על הרב הצדיק ממנצ'סטר, הרב יהודא סגל, שפעם נכנס לחדר בפנימיית הישיבה, והבחין באחד הבחורים שעדיין ישן, אחי שכבר העירו את כל הבחורים, והיה זה כמה דקות לפני סוף זמן קריאת שמע, הוא לא העיר את הבחור שוב. כעבור שעה, בעיצומו של ה"סדר" נכנס הבחור לבית המדרש, קרא לו הרב ואמר "יש לך לב חזק". ולא הוסיף.

התיישב הבחור במקומו, והתחיל לחשוב מה פשר דברי הרב, האם היתה זו ברכה? או אולי הערה? ואולי זו גערה עטופה ברמז?

חזר אל ראש הישיבה ושאל אותו: כבוד הרב מה כוונת דבריו? השיב לו: כשהייתי בחדר וראיתך ישן שנת ישרים דקות לפני סוף זמן קריאת שמע חשבתי בלבי שאם תתעורר ותיווכח כי עבר הזמן, תתעלף מרוב צער וחלישות דעת. הנה אני רואה שהגעת ל"סדר" כרגיל, כלומר הכל עבר בשלום, אם כן כנראה באמת יש לך לב חזק...

הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת (כט, כח)

חכמינו אמרו שלפיכך לא גילתה התורה טעמיהן של מצוות ומתן שכון, כדי שלא יניח אדם מצוות שמתן שכון מועט ויעשה רק את המצוות שמתן שכון מרובה. ורק שתי מצוות גילתה לנו התורה את שכון והן "כבוד אב ואם" ו"שילוח הקן". במצוה החמורה ביותר "כיבוד אב ואם", ובמצוה הקלה ביותר "שילוח הקן", ובשתייהן התורה הבטיחה "למען ייטב לך והארכת ימים" ללמדנו שכל המצוות שוות, ויש לקיימן כולן במידה שווה.

זהו איפוא פשוטו של פסוק: "הנסתרות לה' אלהינו" הסתיר השם יתברך מאתנו את מתן שכון של המצוות, אולם גילה לנו מתן שכון של שתי מצוות: "הנגלות לנו ולבנינו" אחת נוגעת "לנו" שילוח הקן. ואתה נוגעת "לבנינו" כיבוד אב ואם. וזה כדי "לעשות את כל דברי התורה הזאת" למען נעשה את כל המצוות, ולא נבחר לנו רק את המצוות ששכון מרובה. (כתב סופר)

זצ"ל: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" אחר שכבר ראיתם אחרי שחשב על עבודה זרה - לא תתורו אחרי עיניכם! ראיתם, די, די, אל תמשיכו אחרי הראיה לתור ולעסוק במה שתורתם וחשבונם בלב ובעין. אבל כאשר כן ממשיתם, הסובבים שואלים נו, מה ראית? מה שמעת? הוא מספר ועוסק בכך - מאיש אחד, הדבר מתפשט הלאה למשפחה וכו'.

"פונה מעם השם". רק פונה מעט, אבל כאשר פונים מעט לצד וממשיכים ללכת באותה פניה הולכים עקום עוד ועוד (הולך ישר לכיוון העקום) "ללכת לעבוד את אלוהי הגויים האלה" ואם הולכים עוד "פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה".

רק שורש לא צריך הרבה יותר - זורעים שורש בארץ, והוא חלילה צומח ופורה - עד שיכול לפרות ולרבות ולמלא את כל העולם בראש ולענה!

ואיך נכיר אם הוא כזה סוג של פורה ראש ולענה?
"והיה שמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו שלום יהיה לי כי בשרירות ליבי אלך", מה הפירוש "והתברך בלבבו"? הלב דופק לו בקרבו כאשר שומע את הקללות, אך הלב מבך אותו מנחם ומרגיע את עצמו בתוך עצמו: "שלום יהיה לי". מהיכן מגיעה ברכה וכיצד מגיעה? "כי רצונו בשרירות ליבי אלך".

"למען ספות הרוה את הצמאה" כבר תראו לבד את הפשט הנורא בדברי הרמב"ן ומי שהוא בעל נפש ייבהל ויחרד מדברי הרמב"ן, כי כבר אינני ראוי לומר דברים קשים כאלו בפניכם.

האדמו"ר ליד הנהר. למדנו כי הלב הוא עולם מלא, קר וחם, קשה וקל, לב פונה, הולך, פורה, מתברך בלבבו וכו', לבבו פונה היום וכו' וכו' הלב כביכול יש לו רגלים, ידים, יש בו עמקים - עשרה עמקים! יש בו הכל. ואם הוא פונה לצדי הדרך, התזוזה הזו של הלב הולכת עוד ועוד עד שישנו רצון ללכת לעבוד את אלוהי הגויים האלה.

מספרים כי בעיצומו של החורף ברוסיה אחד האדמו"רים פסע ליד הנהר הגדול הקפוא, הוא נעמד והביט זמן ארוך. הסתכל הרבה והביט שוב.

היו שם ילדים גויים שקצים ששיחקו על המים הקפואים, כמה מהם ציירו בקרח צורת שתי וערב הרבי המשיך להסתכל. התפלאו החסידים, והרבי הסביר להם את מחשבותיו מול הנהר הקפוא:

חשבתו לעצמי, מה קרה לנהר? ואיך הגיע עד הלום שהשקצים'לאך מציירים שתי וערב על הקרח?

הנה. בסוף הקיץ הנהר זרם בשצף. כאשר התחיל להיות קריר מעט אנשים מיעטו לבוא, אך עדיין היו שרחצו בנהר - באו לשחות. חלף עוד שבוע שבועיים, מי שהכניס יד כבר הרגיש כי המים קרים ממש, ואז הנהר כבר שמים. לא היו רוחצים כלל. אבל המים עדיין זרמו בכח. עוד שבועיים שלושה, המים כבר לא מפכים, אינם חיים, איטיים. השטף פסק. עוד שבוע, והנהר התכסה במין ברק דק על המים, כפור. אך עדין הכל רואים מים, נהר, מים קרים. לאחר שבועיים, כבר היה קרח על רום המים, ועדיין אפשר לשבור את הקרח ולחזור למים שתחתיו זורמים. אח"כ הסככה העליונה נעשית עבה וקשה, עד שמכסה אותם קרח בגובה מטר או מטר וחצי. אפשר לפסוע על הנהר, לדרוך ולרוץ, ואז גם באים השקצים ומציירים שתי וערב". שתק הרבי וסיים:

"כך בדיוק התהליך בליבו של אדם".

"לבבו פונה היום" קרירות קלה מנשבת בליבו, לא מבחינים כלום. החברים, הידידים, לא רואים עליו כלום. והנה, חלילה, הקור גובר. עדיין הוא רחוק מאד מהשקצים, רק שהעיינים של הלב כבר רואות עקום. הקור של הלב הולך וגובר, מתקרב עוד ועוד, אט אט מתרחק, קר, קר. וי! עד שמגיע היום שיכולים לצייר על הלב... הוא קר קר עד שהשקצים יכולים לחקוק בו צלב, וי, וי.

"לא יאבה ה' סלוח" ועל כך ממשך הכתוב "לא יאבה ה' סלוח לו" וקשה להמשיך את המשך דברי הכתוב "כי אז יעשן אף ה' וקנאתו וגו'".

אמר פעם הרבי שלי:
אדם יכנס לחנות של כלי עבודה, ברזל ומתכת ויבקש: תמכרו לי אפרסקים ותפוחים" וכי הוא בר דעת?! כי הכנס למקום לרכוש דבר עליו, לדעת אם כאן בכלל המקום למבוקשו. הגביה הרבי שלי את קולו: אנו באים לבית הכנסת לבקש סליחה מהקב"ה, נכנסים לחנות לבקש, ושמה כאן לא השעה ולא הזמן לבקש סליחה, מי אמר לך שמבקלים כאן סליחה, אולי אתה בכלל אלו שנאמר עליהם "לא יאבה ה' סלוח לו" נכנסת לכאן בטעות... אולי אתה!

כבר אמרתי, הלוואי שהיו מעוררים אותי ומדברים באוזני, והנה אני הוא האומר מוסר לפניכם, כואב לי, אך כבר התנצלתי שהכל מרבתי ולא מעצמי...

ובזאת נסיים בדבר נפלא:
הנקודה הטהורה של היהודי

"מי כעמך ישראל!" דווקא כאן מגלים בפסוקים כי אין לנו את הכלים להעריך מה הוא לב של יהודי!

שהרי התורה עוסקת כאן ביהודי החושב "שלום יהיה לי" שמעתי את כל הקללות ולא נורא, "בשרירותי לבי אלך וכו'" קר קרח. ובכל זאת התורה סבורה שאם היא תאיים עליו ותזהירו "לא יאבה ה' סלוח לו" הוא יפחד. הוא יחזור בו, כי יותר אינו מסוגל. הוא מזדעזע מעצמו: "וכי לא תהיה לי סליחה מהקב"ה?! עד כדי כך? אני מוכרח להשתנות ולעזוב את דרכי" בפנימיותו של היהודי טמונה יראת השמים הזו.

לדוגמה מהימים הללו, הנה חודשים רבים אנשים חושבים: שלום יהיה לנו וישנים בהבלי הזמן. לא רוצים לחשוב על משהו רע, אבל כאשר מגיעים ימי האלול או לקראת ראש השנה ויום כיפור, מתחילים לפחד. היכן היית עד היום? עד היום

פשוט לא חשבתי על סליחה ומחילה, אבל כאשר מבקשים מה' שיאמר לנו סלחתי, חוששים: מי יודע אולי אין לי סליחה, ופחדים. נפלא מאד. גיוואלדיג.

אמרנו מי כעמך ישראל! אני יכול לספר לכם עובדה שעדיין מצלצלת באוזני למרות שחלפו מאז שבע עשרה שנה (בתשכ"א) כשראיתי איך אפילו רשעים שבך יש בהם ריח יהודים!

בליל יום הכיפורים הלכנו יחד בחזרה מהתפילה, משיבת חברון - לשערי חסד. היה שקט ברחוב. אתם יודעים כי השקט שורר ברחובות בליל יום כיפור, זהו לילה כמעט יחיד מכל לילות השנה. הקב"ה שולח לעולמנו יום כזה מלא השפעה של קדושה, אך הנה כאשר הגענו לא רחוק מכיכר הדוידקה, שמענו שירה שבאה מרחוק. שרים?! מי שר? ועוד שירה בתערובת!?

פסענו הלאה בדרכנו דרך מחנה יהודה, לכיוון שערי חסד, והתקרבונו למקור השירה, שומעים את השירה: "מה נשתנה הלילה הזה?" אחד שר וכולם אחריו: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים שתי כיכרות הלילה הזה איננו אוכלים כלל? כי היום - יום הכיפורים".

שבכל הלילות אנו רוקדים והלילה לא?
"כי יום כיפורים היום". כך המשיכו לפרט חטאים ועונות שהלילה הזה, לא. "כי יום הכיפורים". אחד שר והכל אחריו בשיר ובזמר...

בתחילה נדהמתי, אבל ברגעים שאח"כ אמרתי לעצמי: ריבוננו של עולם, כזה כל נדרי אצל כאלו עמי הארצות - שווה משהו בכל זאת. הם הרי בורים שאינם יודעים מאומה ועם זאת יום הכיפורים שווה בליבם - כל נדרי הלזה גם כן עולה לפני כסא הכבוד, כי בוודאי שגם את אלו הקב"ה לא יעזוב - "כי לא ידח ממנו נידח" אף הם אולי יזכו ל"ושבת עד ה' אלווקיך!" אם יהודי נאחו אפילו במשהו קל ביותר - בפירור. "אם יהיה בקצה השמים משם יקבצך ומשם יקחך" את אותו לב של היהודים אלו. ה' רואה.

שנזכה! שנתקרב לה' לתשובה שלימה וגאולה קרובה. "ושבת עד ה' אלווקיך (להגיד) ושמת בקולו".

אם כך הוא הדבר, הסכת ושמע, אמר לו הסבא קדישא רבן של ישראל לשד"ר, אם הינך רוצה לעשות לעצמך - להפסיק את עבודתך כשד"ר ולחיות חיי שלווה, הרי אמת ונכון הדבר שראשך יהיה פנוי יותר והמחשבות הזרות המטרדות בזמן התפילה יפחתו, תפילותיך תעמודנה בדרגה גבוהה יותר, ואף במעלות לימוד התורה תוכל לעלות יותר, אבל, אם תסתכל על עבודתך בגיוס כספים עבור הישיבה במבט רחב יותר, ותחשוב כמה בחורי ישיבה יכולים ללמוד ולהתפלל כהוגן בזכות עבודתך כשד"ר, אז תבין שבעבודתך הנוכחית הינך עושה הרבה יותר לתורה ויראת שמים מאשר בזמן שלימודך ותפילותיך יהיו בשקט ובשלווה, אמנם כל תפילה לעצמה תהא גדולה יותר, אבל היום בתפילת הרבים ובלימוד התורה של הרבים זכות גדולה ביותר, על כן מן הראוי והרצוי שתמשיך בתפקידך כשד"ר, זכות הרבים תלויה בך, ושכרך מן השמים גדול.

וזה מה שאמר חז"ל והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה (אבות ב' א')
(חיים שיש בהם)



החסידיים עצמם אינם בטוחים במעלת רבם. האומנם מורם מעם הוא, איש אלוקים קדוש, אשר רוח ה' דיבר בו ומלתו על לשונו. מבקשים הם חיזוקים, הסכמות. אם יצטרפו חסידים נוספים, יתנו גושפנקא לרבי, ואהיה בטוח שטוב בחרתי...
שמע נא, וינגערמאן. אני מכיר את רבך מזה שנות דור. קבל את עידותי שהוא קדוש וטהור, מרומם ונשגב. יכול אתה לנסוע אליו בלב שקט, מבלי לצרף חסידים שיחזקו...
ופני אותו חצוף חפו...
איני יודע האם הוציאת את שנתו, היום ודאי אינו חי, והסיפור יפה, והתשובה כה נוקבת. אבל כמדומני שהתשובה האמיתית אחרת -
מדוע משתוקקים החסידים להגדיל את החסידות, הלא תהיה לכל אחד פחות תשומת לב מרבו. אמת ויציב. אבל לעומת זאת איזו התחזקות תהיה לו מעוצמת החבורה, מגודל העידה: מאוירת היחד, הליכוד, הגבוש. איזו חויה זו, איזו עוצמה!
וזה מעמד הקהל!
ילד שיחווה זאת, ילמד "ליראה את ה' כל הימים!"
"כל הימים", גם אם ישוב לעירו וישונו, גם אם יקלע לבדידות ויהיה לבדו, ידע שהוא חלק מציבור ענק ומלוכד, וזה יתן לו כח ועוצמה.
ואמרו בנובהרדוק, שזוהו שאמרו (ברכות לא, ע"א) שהנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה. והגר"א היה רגיל לומר ממנו ההלכה שיחיד ורבים הלכה כרבים ("תורת גבריאל" ויצא, וכן הוא באוהב ישראל ליקוטם וכן ב"אגרא דפרקא" עיי"ש) והענין, שכשהיו שנים ויותר, היו חבורה וקל היה להתחזק. ועתה נפטר מחבירו והולך ביחידות, יזכור שהוא חלק מהחבורה, וימשיך להתחזק!
(הגדת)

אחת לשבע שנים נצטוונו במעמד "הקהל": כל ישראל, אנשים נשים וטף, עולים לבית המקדש לשמוע קריאת ספר דברים מפי המלך, "ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים" (דברים לא, יב). ושאלו בגמרא (חגיגה ג, ב): אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע טף למה באים, הלא אינם מבינים את הנאמר. ותרצו, כדי ליתן שכר למביאייהם. והשכר הוא שיהיה חינוכם קל, כי בכך ילמדו ליראה את ה' כל הימים (כביאור "אור החיים" הק'). ומדוע, וכיצד. אלא כשהאדם - אפילו ילד קטן - רואה ציבור כה עצום ורב, ויודע שהוא חלק ממנו, אין לנו מושג איזה חינוך זה נותן. וככתוב: ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים" השראת יראה לכל החיים!

אספר סיפור ששמעתי בנעורי, ועוררני למחשבה.

כשהרבי מפשיסחא זצ"ל נפטר, התפלגה העידה. החלק הגדול נהא אחרי השרף מקוצק זצ"ל, לפיד האש ועמוד היראה, והחלק האחר הכתיר את הצדיק רבי יצחק מוורקא זצ"ל, ריעו וחבירו של השרף מקוצק, והנהגתו שונה בתכלית, בשובה ובנחת, סבלנות וננוחות.

יום אחד הלך הרבי מוורקא ברחוב, ועצרה לידו עגלה גדושה בחסידים נלהבים, הנוסעים לקוצק. אחד, עז פנים, הורה לעגלון לעצור. פנה אל הרבי בהתרסה: "רב איטשע, וואס מאכסטו זיך נאריש, שפילט זיך א רעבע - מה אתה משתטה, משחך את הרבי. פשוט את הגלימה ובוא איתנו לקוצק!"

הנוסעים נדהמו מהחוצפה, המתינו לתגובה.

אבל הרבי מוורקא נותר נייח כשהיה. בחיך ענה: "האמת, מעולם תמהתי -

שלושה חברים קנו כרטיס פיס במשותף, וזכו בפרס הגדול, מאה אלף רובלים -

בדרך הדורש

בדינינו וב"נמצוה על הדין" דהא אי אפשר לעשות דין בלי שבועה ודינים קא חשיב בו מצות ב"ג, ותיורין ב' דבאמת הם לא נצטוו על השבועה רק בעצמם הוסיפו שבועה על ז' מצוות, אבל הרמב"ם פסק דב"ג שהוסיף אחד מכל ז' מצוות חייב מיתה (ופירש היפ"ת דלפי הרמב"ם לא קיים אברהם כל התורה כולה דהא אין רשאי להוסיף על ז' מצוות שלו), ומוכרח דשיטת הרמב"ם אינו אמת דהא איתא בגמ' קיים אברהם אבינו כל התורה והלא הי' ב"ג ואסור להוסיף להם על מה שלא נצטוו וגם אין שייך לומר שהתפלל דהא אסור להוסיף, והא"ש ב"ל לא יוכל לשאול הלכה אדם מישאל עד אימתי זמן תפלת שחרית דהיינו אומר ע"כ תפלות כנגד תמידן תקנו, דהא האבות אינם רשאים להוסיף וממילא דאין רשאי להתפלל אלא ע"כ כנגד תמידן תקנום והלכה כחכמים עד חצות, אבל השתא אתם נצבים כו' קשה קושיה המפורשים למה צריך לזכור ברית פעם שנית ואין לומר דבסיני כפה עליהם הר כנגיית ויכולין לטעון טענת אונס דהא הוי בשבועה ואין לומר דב"ג לא נצטוה על השבועה כנ"ל קשה הא מצינו שבועה שנשבע אבימלך לאברהם אלא ע"כ צ"ל דהם הוסיפו מעצמם ממילא מוכח דמותר להוסיף והשתא י"ל דתפלות כנגד אבות תקנום וי"ל כנגד תמידן, ופריך שפיר הלכה וכו' ודו"ק:

אתם נצבים היום (כט, ט)

במדרש אתם נצבים היום, הלכה אדם מישאל עד אימתי זמן תפלת שחרית ועד אימתי זמן תפלת המנחה כך שנו חכמים זמן תפלת שחרית עד חצות כו' וזה תמוה האיך שאלה זו לאתם נצבים, ונ"ל דאיתא פלוגתא בגמרא ברכות רפ"ד ר"י ורבנן ר"י סבר תפלת שחרית עד ד' שעות ורבנן סברי עד חצות וטעמא דר"י דתמיד של שחר הי' קרב עד ד' שעות ורבנן סברי תמיד של שחר קרב עד חצות וזה הפלוגתא שייך דוקא לאותה דעה דס"ל דתפלות כנגד תמידן תיקנו אבל לאידך דעה דתפלות כנגד אבות תיקנו כ"ע לא פליגי דתפלת השחר עד חצות, המפורשים הקשו מאי הי' צריך לזכור ברית בערבות מואב מדכתוב אתם נצבים הלא כבר הי' כרת עמם ברית בהר סיני,

ונ"ל דלק"מ דהא איתא בגמ' דשבת (דף פ"ח ע"א) ותיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כנגיית וכו' מכאן מודעה רבה לאוריינתא ופריך התוס' הלא בתר הכי כרת עמם ברית בערבות מואב, לפ"ז קושיה המפורשים מתורץ, דהא צריך לזכור עמם ברית בערבות מואב כדי שלא יוכלו לומר אנוסים היינו, רק זה אינו דהא קי"ל דבדבר שנאמר ונשבע על כך אינו יוכל לטעון טענת אונס בשביל שנשבע והקשה הר"א ממיין הלא איתא בגמרא ותיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה וכו' ומכאן מודעה רבה לאוריינתא הלא הי' בשבועה, ונ"ל דלק"מ דבדאי דין זה אמת, אם נאנס על איזה דבר ונשבע על כך אינו יוכל לטעון טענת אונס רק הכי שמצוה על שבועה, לאפוקי קודם מתן תורה לא היו מצווים על השבועה ושפיר קאמר מכאן מודעה רבה לאוריינתא וכו' רק זה דוקא אי אמרינן דב"ג אינו מצוה על השבועה אבל אי אמרינן ב"ג מצוה על השבועה הדרא קושיה הר"א ממיין לדוכתי כנ"ל,

המפורשים הקשו דבו' מצות ב"ג לא חשיב שבועה ואעפ"כ מצינו באבימלך שנשבע לאברהם וכן מצינו גבי פרעה שנשבע, ותי' ב' תרוצים תירין אחד השבועה נכלל

הם כקושיה הרמב"ם ז"ל וכל הראשונים שהדיעה והבחירה סותרין זה את זה משום הכי שאלו על זה. אבל על מה שבידו לא שייך לשאול. ולכן הביא הפסוק וקם העם וזנה דהנה איתא שם בגמרא דתחית המתים מוכח מדכתוב לתת תרומת ה' לאהרן ובניו וכי אהרן לעולם קיים ופירש רש"י הלא אהרן לא לקח תרומה מעולם דהא לא בא לארץ ישראל אלא על כרחך דמיירי לאחר תחית המתים וכו' עיין שם. והשתא לפי זה על כרחך צריך לומר אם אמרינן חס ושלום שאינו יודע עתידות אם עתיד לעשות איזה חטא אם כן אין מוכח כלל תחית המתים מאהרן דדלמא לא ידע חס ושלום שיהטא במי מריבה אם כן סבר שייבא לארץ ישראל בחייו ויתנו לו תרומה. על כן אמר נקוטו מיהא פלגא שיודע עתידות דזה מוכח מן הקרא דקם העם הזה וזנה. אם כן יודע שעתידיים לחטוא ואם כן מוכח תחית המתים מאהרן כנוכר לעיל:

הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה' ואף כי אחרי מותי (לא, כז)

שמעתי מהרה"ג ר' אלכסנדר ברלין ששאל מה ק"ו הוא זה שיאמרו אחרי מותו, הרי בגמ' (סנהדרין לו, א) איתא שכינוי דר' זירא סמכו כל ימי חייו עליו שיבקש רחמים עליהם ואחר שמת אמרו מה יהא עמנו מי יבקש עליו וחזרו בתשובה. הרי אף שבחי חיותו חטאו, שבו לאחר שמת, וא"כ שואב בנ"ל נמי אחר

מות משה שוב לא יחטאו ולא ימרו את פי ה' בגלל שמת משה ומי יבקש רחמים עליהם כמו שכינוי דר' זירא. אלא הקו' הוא מחטא העגל שסבורים היו בנ"ל כי משה מת ואף שבאמת היה חי וחטאו וא"כ קו' אחר מותו וזהו הן בעודני חי וגו'.

(כרם חמד)

וקם העם הזה וזנה
איתא בגמרא במסכת סנהדרין דף צ' ע"ב שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מנין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתידי להיות אמר להו תרווייהו מן המקרא הזה וקם העם וזנה וכו' אמר להו נקוטו מיהו פלגא בידייכו דידוע מה שעתידי להיות עד כאן עיין שם. וקשה וכו' שייך לישאל אם הקב"ה יודע עתידות הלא כל הנביאים אמרו עתידות, וגם למה מביא ראה דוקא מזהרין קרא. ועוד מה קאמר נקוטו מיהו פלגא. ויש לפרש דהנה איתא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דצדיק ורשע לא קאמר. אם כן יש לומר דשאלתם היה מנין שיודע עתידות דהיה קשה